

Ayşe Filiz Delibalta

<https://orcid.org/0000-0003-4884-0650>

PhD Student, Ankara Hacı Bayram Veli University Institute of Postgraduate Education
Department of Journalism, Turkey, esyazilif@gmail.com.

Hanife Güz

<https://orcid.org/0000-0002-9162-7460>

Professor, Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Communication, Department of
Public Relations and Publicity, Turkey, hanife.guz@hbv.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Delibalta, A. F., Güz, H. (2024). Yerel Siyasette Müzelerin Bellek Mekânı Olarak Kullanımı Üzerine Bir Çalışma: Türk Tarih Müzesi ve Parkı Örneği. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (2), 1230-1256.

Yerel Siyasette Müzelerin Bellek Mekânı Olarak Kullanımı Üzerine Bir Çalışma: Türk Tarih Müzesi ve Parkı Örneği

Öz

Toplumsal bellek, toplumsal düzeyde belirlenen bireysel hatıraların birleşimidir. Bireyler ve toplumlar, hatırlama için bellek mekânlarına ihtiyaç duyarlar ve bu bellek mekânları sayesinde geçmişlerini muhafaza ederek bugüne taşır, geleceklerine yön verirler. Belleğin geçmişle gelecek arasındaki dinamik yapısı, onu yönlendirilmeye ve şekillendirilmeye açık hale getirir. Siyasi iktidarlar, belleğin bu yönünü kullanarak çeşitli bellek mekânları aracılığı ile eylemlerde bulunurlar. Festivaller, anma törenleri, müzeler vb. siyasal iktidarların toplumsal bellek ve kimlik inşa etme, toplumda aidiyet duygusu oluşturma noktasında sıklıkla kullandıkları bellek mekânlarıdır. Tarihsel bilincin incelenmesi için çapa görevi gören müzeler kişisel beklentilerle kurumsal, akademik beklentilerin etkileşime girdiği; kolektif, bireysel anıların üretildiği ayrıca çok yönlü bir sürecin işlediği sosyal ve kültürel kurumlardır. Müzeler, tarihin ve geçmişin yansıdığı birer aynadır. Bunun yanında ayrıca bireylerin, toplumların ve milletlerin kimliklerinin korunduğu, sergilendiği ve yeniden inşa edilerek nesiller boyu taşındığı önemli bellek mekânlarıdır. Bu çalışma, bellek mekânı olarak müzeleri ele almaktadır. Bu amaca yönelik olarak Etimesgut Belediyesi tarafından projelendirilen ve hayata geçirilen Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın

bellek mekânı olarak işlevselliğini incelemeyi hedeflemektedir. Ankara'nın Etimesgut ilçesinde bulunan "Türk Tarih Müzesi ve Parkı, 2021 yılında ziyarete açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal Bellek, Bellek Mekânları, Bellek Siyaseti, Toplumsal Kimlik, Müze, Türk Tarih Müzesi ve Parkı*

A Study on the Use of Museums as Memory Spaces in Local Politics: The Case of Turkish History Museum and Park

Abstract

Social memory is the combination of individual memories determined at the social level. Individuals and societies need memory spaces for remembering, and through these memory spaces, they preserve their past, carry it to the present and shape their future. The dynamic structure of memory between the past and the future makes it open to being directed and shaped. Political powers utilise this aspect of memory and take actions through various memory spaces. Festivals, commemoration ceremonies, museums, etc. are memory spaces frequently used by political powers to construct social memory and identity and to create a sense of belonging in society. Serving as an anchor for the study of historical consciousness, museums are social and cultural institutions where personal expectations and institutional and academic expectations interact, collective and individual memories are produced, and a multifaceted process takes place. Museums are mirrors in which history and the past are reflected. In addition, they are also important places of memory where the identities of individuals, societies and nations are preserved, exhibited and reconstructed and carried for generations. This study deals with museums as places of memory. For this purpose, it aims to examine the functionality of the Turkish History Museum and Park, which was designed and realised by Etimesgut Municipality, as a place of memory. The Turkish History Museum and Park, located in Etimesgut district of Ankara, was opened to visitors in 2021.

Keywords: *Social Memory, Memory Spaces, Memory Politics, Social Identity, Museum, Turkish History Museum and Park*

Giriş

Bellek var olmak, kimlik ve aidiyet kavramlarının karşılık bulduğu; yaşanmışlıkların depolandığı, yaşanacakların da planlandığı bireysel ve toplumsal düzeyde işleyen bir mekanizmadır. Belleği sadece geçmişin depolandığı bir arşiv olarak görmek işlevselliği açısından yeterli olmayacaktır. Zira bellek, bugünle geçmiş arasında köprü kurarak geleceğin inşa edilmesine katkı sağlayan dinamik bir yapıya sahiptir. Traverso (2009, s.11) belleği, şimdiki zamanın daima filtre ettiği bir geçmiş görüntüsü olarak tanımlar. Şüphesiz bellek, şimdiki zamanla sıkı bir bağlantı içindedir. Çünkü gelecek, ancak geçmişin üzerine bina edilirse süreklilik kazanabilir. Bergson (2020, s. 56)' un dediği gibi "Geçmişin şimdideki yaşayagelmesi olmasa süre de olmazdı, sadece anlar/ lahzalar olurdu."

Bellek, mucizevi yapısı nedeniyle çeşitli disiplinlerden bilim adamlarının ilgi odağı olmaktadır. Belleğin bireysel mi toplumsal mı olduğu tartışmaları da çoğu araştırmaya konu olmuştur. Schrag (2016), belleğin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde deneyimin anlatılması, anlamlandırılması, depolanması ve geri kazanılması süreci olduğunu söyler. Kolektif bellek kuramını geliştiren Halbwachs (2016, s. 187) bireylerin kendi fitratlarına, yaşam standartlarına göre kendilerine özgü bir belleğe sahip olduklarını fakat anılarını, toplumsal ortamdaki gelen düşüncelerle ilişkilendirdiği ölçüde muhafaza edebileceklerini savunur. Jan Assmann ise belleğin bir hatırlama sorunu olduğunu belirtir. Assmann'a göre bireyler ve toplumlar, kimliklerini ancak bellekleri sayesinde kurabilirler (Assmann, 2018, s. 98). Bireysel kimlik ilk olarak aile, din, sosyal sınıflar vb. unsurlara olan aidiyetler üzerinden gelişir. Gurubun kimlik oluşturma süreci ise toplumsal bellek sayesinde gelişir (Wetzel, 2020). Şöyle ki: geçmişten gelen birikimler, edinilen tecrübeler belleği oluştururken bellekte, tüm bu birikimlerin hatırlanması ve yeniden kurgulanması sayesinde kimliği oluşturur. Görüldüğü üzere kimlik ve bellek arasında hayati denilecek ölçüde oldukça sıkı bir bağ vardır.

Hatırlama eyleminin bellek mekânları sayesinde olabileceğini vurgulayan Nora (2006, s. 9), hatırlanması istenen olgunun, soyut veya somut bir mekânla ilişkilendirilerek canlılık kazanabileceğinin altını çizer. Toplumların hafızalarının korunmasında ve yeniden yapılandırılmasında önemli bir aktör olan bellek mekânları; festivaller, törenler, ninniler, mimari yapılar, kütüphaneler, müzeler gibi geçmişe çapa atan hatırlama figürleri olarak işlev görürler. Özellikle müzeler, geçmişten getirdikleri referanslarla toplumların geleceğine ışık tutarak kültür, tarih ve hafızanın buluşmasına (Black, 2011), tarih bilincinin, toplumsal kimliğin, birlik, beraberlik ve aidiyet duygusunun oluşmasına, pekişmesine ve yeniden kurgulanmasına katkı sağlayan dikkate değer birer bellek mekânı olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Bu çalışma, yerel siyasette müzelerin bellek mekânı olarak kullanımını ele almaktadır. Bu bağlamda Ankara'nın Etimesgut ilçesi belediye başkanlığı tarafından projelendirilen ve hayata geçirilen "Türk Tarih Müzesi ve Parkı"nın analiz etmektedir. Çalışmada ilk olarak toplumsal bellek, bellek mekânları ile kimlik ve iktidar ilişkisi üzerinde durulacak. Ardından genelde müzelerin, özelde Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın bellek mekânı olarak irdelenmesine yer verilecektir. Çalışmada amaca yönelik olarak nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay modeli (Case Study) kullanılmıştır. Araştırma verileri yüz yüze görüşme, yerinde gözlem ve doküman analizi yapılarak elde edilmiştir.

Bu çalışma, bellek mekânı olarak müzeleri ele almaktadır. Bu amaca yönelik olarak Etimesgut Belediyesi tarafından projelendirilen ve hayata geçirilen Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın bellek mekânı olarak işlevselliğini incelemektedir. Çalışmada Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın toplumsal belleğin, milli kimliğin inşa edilmesindeki ve toplumsal/milli değerlerin (olay ve kişilerin) yaşatılarak gelecek nesillere aktarılmasındaki rolü ortaya konulacaktır. Ayrıca bellek mekânı olarak müzelerin siyasi arenada hafızalaştırma stratejisi olarak kullanımı, çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay modeli (Case Study) kullanılmıştır. Araştırma verileri yüz yüze görüşme, yerinde gözlem ve doküman analizi yapılarak elde edilmiştir. Bu kapsamda Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın yapılış amacı, misyonu, planlama, yapım aşamaları ve müzede yer alan koleksiyonlara dair ayrıntılı bilgi almak amacıyla müze yönetimiyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca yerinde gözlem yapılarak verilerin ilk elden toplanması sağlanmıştır. Verilerin elde edilmesinde doküman analizinden de yararlanılarak müzeye ait fotoğraf arşivi, tanıtım amaçlı kullanılan broşür ve kitaplar, müzenin ve Etimesgut Belediyesinin resmî web sayfaları incelemeye dahil edilmiştir.

1. Toplumsal Belleğe Doğru

Bilişsel bilim araştırmacıları belleği tıpkı bir bilgisayar gibi işlem gören, bilgiyi depolayan, muhafaza eden ve gerektiğinde bir tuşla geri getiren bir bilgi işlem aracı olarak görmüşlerdir (Schacter, 2010, s. 35). Acaba bellek bu kadar basit bir sistem olabilir mi? Bir bilgisayarda atanan bir tuşla geri gelen verilere, bellekteki hangi tuş veya tuşlar sayesinde erişilebilir? Çocukluğumuza, gençliğimize ait anılara, hayatımızın geride kalan anlam yüklü sayfalarına, kimliğimizin yapı taşlarına hangi tuşla erişebiliriz? Veya tam tersi olarak tüm bunları hangi tuşla silebiliriz? Schacter, bilgisayar türü benzetmelerin, belleğe ait özellikleri bazı yönlerden yansıtsa da öznel deneyimleri dışarda bıraktığını yani yukarıdaki sorduğumuz sorulara yanıt vermekte yetersiz kaldığını söyler. O halde anılarımız nasıl oluşur ve onları nasıl hatırlarız? Görünüşte oldukça bireysel görünen hafızamız gerçekte de tek başına mı işlem görür? Bu sorular, belleğe ilişkin çok sık sorulan sorular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu ve bunun gibi belleğe yönelik soruları gündeme taşıyan Halbwachs, 1925 yılında yayınladığı “Hafızanın Toplumsal Çerçevesi” eseriyle kolektif bellek teorisini geliştirmiştir (Olick, 2008). Alanyazına bakıldığında Halbwachs'ın, belleğin toplumsallığına dikkat çeken tek kişi olmadığı, terimin daha önceleri “kamusal hafıza, irksal hafıza” şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Olick vdğr., 2011). Russell (2006), Halbwachs'tan önce “la mémoire des hommes” (insanların hafızası), “mémoire de la postérité” (gelecek kuşakların hafızası) gibi

belleğin grupsal ve nesilden nesile aktarılabilen ayrıca “une mémoire perpétuelle” (ebedi-kalıcı hafıza) yani anıların insan ömründen daha uzun süre muhafaza edilebildiği bir bellek, tanımının yapıldığını belirtir. Bu tanımlar, her ne kadar Halbwachs’ın bellek tanımıyla örtüşmesine de taşıdıkları anlam yönüyle bireyselliğin ötesinde bir bellekten bahsedildiği görülmektedir. Halbwachs’ın çalışmasını yüzyılın dönüm noktası yapan ise, Henri Bergson ve Émile Durkheim’in görüşlerini bir araya getirerek terime teorik bir boyut kazandırmış olmasıdır (Olick vdğr., 2011). Halbwachs'a göre kolektif hafızayı şekillendiren, grubun ve kolektif deneyiminin kendine has doğasıdır. Yani Halbwachs için önemli olan, hatırlama eylemini gerçekleştiren özne ve öznenin hatırlama yöntemidir (Russell, 2006). Bireyin belleği, öncelikle ebeveynleriyle daha sonra yakın çevresi ve iletişim halinde bulunduğu toplumla şekillenir. Toplumun belleği ise bir araya gelmiş olan bireysel belleklerin birleşimidir. Dolayısıyla bu sıkı etkileşim sonucunda birini diğerinden ayrı görmek doğru bir sonuca ulaştırmayacaktır.

Halbwachs’ın tezinin merkezi, belleğin sosyal çerçevelere bağlı olduğudur. Halbwachs’a göre bellek, her ne kadar bireysel olsa da toplumsal düzeyde belirlenir. Bireysel anılar dahi bir birlikteliğin, iletişim ve etkileşimin sonucunda oluşur (Assman, 2018, s. 44). Halbwachs, nasıl hatırladığımızı dair kendi üzerinden şu açıklamayı yapar; “*Bir şeyi hatırlamamın sebebi, çoğu zaman başkalarının beni bunu hatırlamaya teşvik etmesi, onların hafızalarının benimkinin yardımına gelmesi benim hafızamınsa onlarınkine dayanmasıdır*” (Halbwachs, 2016, s. 17).

Kolektif bellek tanımlamalarının kökeninin bireysel ilkelere dayandığını söyleyen Olick (2014)’e göre, kolektif bellek, bireysel hatıraların birleşimidir. Olick’in dikkat çekmek istediği nokta, toplumsal çerçevelerin bireylerin hatıralarını şekillendirdiği ancak hatırlama eylemini gerçekleştirenlerin bireyler olduğudur. Bir diğer ifadeyle hatırlayan birey, hatırlatan ise toplumsal çerçevelerden gelen ip uçlarıdır.

Hatıraların bireysel ve kolektif olarak iki farklı belleğe katıldığını belirten Halbwachs, bireysel belleği, “dahili-şahsi”, kolektif belleği de “harici- sosyal” bellek olarak isimlendirir ve bu iki belleğin sık sık birbirine karıştığını özellikle de bireysel belleğin hatırlamalarını test etmek için kolektif bellekten destek aldığını vurgular. Böylece bireysel hatıralar, şahsılıktan çıkar ve kolektif bellek içinde bir bütünlüğe evrilirler (Halbwachs, 2018, s. 63-65). Assmann, Halbwachs’ın yaptığı bu ayrımı şu şekilde özetler: Birey açısından bellek çeşitli grup bellekleri sayesinde oluşan çok katmanlı bir birikim, grup açısından ise üyelerin sahip olduğu bilgidir. Assmann’ın dikkat çekmek istediği nokta ise anıların ortak ama algıların bireysel olduğudur (Assmann, 2018, s. 45). Her kolektif belleğin zaman ve mekâna bağlı olarak sınırlı bir gruptan destek aldığını vurgulayan Halbwchs, her grubun önemli gördüğü anıları belli bir süre canlı

tuttuğu orijinal bir belleğe sahip olduğunu, anı kaybının da bu grupların yok oluşuyla ilgili olduğunu ekler (Halbwachs, 2018, s. 96- 103). Assmann (1995), Halbwachs'ın kolektif bilgiye dair çıkarımları, biyolojik bir sınırlılıktan çıkarıp kültürel bir çerçeveye taşıdığına değinir ve kültürel anlamda türlerin hayatta kalmasını kültürel belleğin bir işlevi olarak görür. İnsanlar, nesiller boyu kendine has doğalarını, davranış ve deneyimlerini sürdürebilme olanaklarını, ortak bir kavram olan, kuşaktan kuşağa tekrarlanarak toplumsal uygulamalarla elde edilen kültürel belleğe borçludur (Assmann, 1995). Assman'a göre belleğin dış boyutuna tekabül eden kültürel belleğin içeriği, verilerin organize edilişi ve muhafaza edilme süreleri, toplumsal ve kültürel çerçevenin koşulları tarafından belirlenir (Assmann, 2018, s. 26-27). Assman, kolektif bellek yerine kültürel bellek kavramını kullanır. Literatürde kolektif bellek, kültürel bellek, kamusal bellek, grup belleği, sosyal bellek, toplumsal bellek gibi birçok kavramla karşılaşılmaktadır. Şüphesiz kavramlar arasında birtakım farklılıklar olsa da bu kavramların hepsinin, belleğin bireyselliği aşan boyutuna vurgu yaptığı görülmektedir.

Kuşaktan kuşağa aktarılabildiğine göre toplumsal belleğin geçmişle gelecek arasındaki ilişkiyi sağlayan dinamik bir yapısının olması kaçınılmazdır. Toplumsal bellek, bu dinamik yapısı sayesinde hem geriye hem ileriye doğru işler. Bir yandan geçmişi kurgularken diğer yandan şimdi ve geleceğe yönelik planlar hazırlar (Assmann, 2018, s. 50). Murray (2013), belleğin dinamik yapısı fikrine şimdiki bilinç ile geçmişin anlamlandırılması arasındaki yaratıcı bir iş birliği potansiyeli tanımıyla katkıda bulunmaktadır. Bergson da belleğin geçmişten şimdiki zamana doğru bir ilerlemeden ibaret olduğunu altını çizerek belleğin aktif yapısına dikkat çeker (Bergson, 2015, s. 175). Görüldüğü gibi bellek, zamansal sınırlamaları aşan döngüsel bir yolculuk halindedir. Bu yolculuğun oluşturduğu kökler sayesinde birey ve toplumlar, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmektedirler. Bu belleksel yolculuğun sekteye uğraması, yaşamsal akışın durmasına bir diğer ifadeyle filmin, sahneleri birbirinden kopuk ve anlamsız karelerden oluşan bir görsel yığın haline gelmesine neden olacaktır.

Bellek denince akla ilk gelen yaşamsal süreçte elde edilen verilerin muhafaza edilmesidir. Ancak bu veriler, tekrar kullanılmak üzere muhafaza edilirse kalıcılık sağlayabilir. Dolayısıyla bellek için hatırlama eylemi hayati bir anlam taşımaktadır. Assman'a göre anıların, bir toplumun belleğinde yer edebilmesi ve hatırlanabilir olması için hatırlama figürlerine ihtiyaç vardır. Bu figürler; “*zaman ve mekâna bağlılık*”, “*bir gruba bağlılık*” ve “*kendine özgü bir süreç olarak yeniden kurulabilme*” olmak üzere 3 özellik üzerinden nitelendirilir (Assmann, 2018, s. 46). Çalışmalarında hatırlama ve unutma üzerine geniş bir yer ayıran Connerton ise geçmişe ait imgelerin “törenselleşen nitelikteki” performansa bağlı uygulamalarla taşınıp sürdürülebileceği

savını öne sürer. Anımsamanın anma törenleri ve bedensel pratiklerde işleyişini inceleyen Connerton, “*Toplumsal bellek diye bir şey varsa onu anma törenlerinde bulabiliriz.*” der ve anma törenlerinin bu işlevi yerine getirebilmesini de uygulanabilir olma şartına bağlar (Connerton, 2014, s. 16-17). Connerton’a göre, uygulamaya yönelik anımsatıcı figürler sayesinde toplumun sahip olduğu değerler, anılar, canlandırılarak kuşaklar boyu yaşatılabilir ve ölümsüzlük kazanabilir.

2. Toplumsal Bellek Mekânları-Kimlik ve İktidar İlişkisi

2.1.1. Toplumsal Bellek Mekânları

Mekân, yaşanmışlıkların, deneyimlerin can bulduğu ve somutlaştığı bir depolama alanı olarak belleğin ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir. Zira, hatıraların tutunması, sabitlenmesi için kendine bir yer edinmesi gerekir. Günlük hayatta da uzmanların, özellikle sınavlara hazırlanan öğrencilere unutmamaları için bilgiyi kodlamalarını, kendileri için en kolay hatırlama aracı olan bir şeyle ilişkilendirmelerini istediklerini görürüz. Tıpkı bireyler gibi toplumlarında bu kodlamalara, ilişkilendirmelere ihtiyacı vardır. Kurdukları bu hatırlatıcı kodlar sayesinde geçmişlerini muhafaza ederek bugüne dek taşır ve geleceklerine yön verirler. Belleğin mekânla kurduğu bu birliktelik, toplumsal belleğin inşasının yapıtaşı konumundadır. Mekânı ürün ve üretici olarak gören Lefebvre, mekân kavramını zihnin, kültürün, tarihin ve toplumun birleştiği bir alan olarak görür ve mekânın toplumla birlikte değiştiğini söyler (2014, s. 24-25). Çünkü mekânı oluşturan toplumlardır. Toplumun sosyal, kültürel, inançsal yapısı üzerindeki değişikliğin mekâna yansımaları, oldukça doğal ve kaçınılmazdır.

Bellek mekânları üzerine çalışmalar geliştiren Nora, bellek mekânlarının asıl işlevlerinin unutmayı engellemek, varlığı ebedileştirmek, soyutu somutlaştırmak olduğunu belirtir (Nora, 2006, s. 32). Nora’ya göre muhafaza edilmek istenen şey unutulmayla, tarihin karanlık sayfalarına gömülme tehlikesiyle kaşı karşıya kalmasaydı onlar için bellek mekânları da olmazdı (Nora, 2006, s. 23). Halbwachs (2018, s. 175), her türlü toplumsal belleğin, mekânsal bir çerçevede oluştuğunu, şayet bellek mekânları olmasaydı yaşanan tüm anıların bir kopukluk içinde kaybolup gideceğini söyler. O’na göre geçmişe ait anıların şimdi de yaşayabilmesi için ihtiyaç duyulan tek şey, mekândır (Halbwachs, 2018, s. 175). Dolayısıyla bellek mekânları süreklilikleri sayesinde hatırlamayı sağlar, yer ve tarihi buluşturarak geçmişi anlaşılır kılar (Murray, 2013). Bu işlev, zamanın somutlaşarak mekânsallık kazanması olarak da ifade edilebilir. Kısaca zamanın, mekânda hayat bulmasıyla dün ve bugün arasındaki perde aralanmış olur.

Nora, bellek mekânlarının sadece müzeler, kutsal yerler, anıtlar, mezarlıklar, koleksiyonlar, okul kitapları, takvimler, vasiyetname vb. gibi somut elle tutulur olmadığını; bayramlar, amblemler, anma törenleri, söylevler, yıl dönümleri, gibi soyut da olabildiklerini vurgular (Nora, 2006, s. 9-37). Aynı şekilde Halbwachs (2018, s. 174-175) 'ta mekândan kastedilenin yalnızca fiziki biçimler ve renkler topluluğunun olmadığına dikkat çeker. Resmi, gayri resmi, kamusal, popüler ve yerel olgular arasında hareket eden toplumsal bellek; geçit törenlerinin güzergâhlarında, duvar resimlerinde, seçimlerin ve siyasi kampanyaların sahnelenmesinde, mimaride, anıtlarda, kültürel miras alanlarında ortaya çıkar Murray (2013). Bir bölgedeki yer ve mekân isimleri de her ne kadar anma törenleri, müzeler vb. kadar olmasa da bellek mekânı olarak önemli bir işleve sahiptirler. Verildikleri yere ait geçmişi yaşatma veya unutturma yetisine sahip olan yer isimlerinin bu iki işlevden hangisinin öznesi olacağı, isim vericilerin niyetiyle doğru orantılıdır (Connerton, 2018, s. 20- 22). Azaryahu (1997) da Connerton ile aynı noktaya temas ederek, isimlendirme çalışmalarının siyasi bir prosedür olduğunu, üstü kapalı birer manipülasyon aracı olarak işlem gördüğünü belirtir. Özetle: Bireyi toplulukla birleştiren, topluluğun ortak hafıza arşivine sahip olan, geleneksel, kültürel öğelerini barından ve bunların nesiller boyu aktarımını sağlayan somut ya da soyut düzeydeki her şey, birer bellek mekânıdır.

2.2. Bellek Mekânları Üzerinden Kimlik Oluşumu

Yukarıda da değindiğimiz gibi bireysel kimliğin oluşumunda bireyin kendine ait geçmişi ve deneyimleri önemli bir role sahiptir. Tıpkı bireyler gibi grupların kimlikleri de geçmişlerine ait toplumsal bellekleriyle sıkı bir bağlantı halindedir. Grubun kendisi, geçmiş deneyimleri ve kimliği iç içe girmiş yapılardır. Dolayısıyla toplumsal belleği bunlardan ayırmak mümkün değildir (Russell 2006). Toplumsal kimlik dil, gelenekler, coğrafya, anıtlar, anılar, deneyimler, resimler, ritüeller gibi ortaklığı içeren kodların kullanımıyla oluşan ortak bilgi ve belleğe dayanırken iletişim, etkileşim ile de kurulur (Assmann, 2018, s. 148- 150). Kimlerdensin, nereye aitsin gibi kimliğe yönelik sorular, kurulan bu ortaklık sayesinde yanıt bulur.

Bostancı (1999, s. 17) kimliği, “*kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama- ilişki kurma- tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamı*” olarak tanımlamaktadır. Toplum, bireylerden meydana geldiğine göre bireysel ve toplumsal kimliklerin birbirlerini etkilemeleri kaçınılmazdır. Kimlik kavramı kültür, gelenek, inanç sistemi, algı, tutum, sosyal yaşam gibi unsurlara dayandığı için hem bireysel hem de toplumsal nitelikte bir boyuta sahiptir. Bireysel kimlik, toplumun sahip olduğu değer yargıları içinde şekillendiğine göre toplumsal kimliğin

özünü teşkil etmektedir (Yıldız, 2007). Bir diğer ifadeyle bireysel ve toplumsal kimlik iki ayrı olgu olmaktan ziyade bir madalyonun iki yüzü gibidir (Olick, 2014).

Toplumsal bellek ve toplumsal kimliği içi içe girmiş dinamik süreçler olarak gören Gongaware (2010)'e göre kolektif kimlik süreci, kuşaklar arası hareket bağları kurarak sembolik ritüeller aracılığıyla taraftarlar arasında bağlılıklar inşa eder. Kolektif kimlik sürecinde kültürden, ortak eylem çerçevelerinden yararlanır ve bunların yeniden üretimiyle, geçmişten gelen kimlik unsurlarının bugüne taşınması sağlanır (Gongaware, 2010). Toplumsal kimliğin belleğini aktif tutan ise şüphesiz kimliksel bellek mekânlarıdır. Kimliksel bellek mekânları sayesinde geçmiş yeniden kurgulanarak toplumsal / milli kimlik inşa edilmek istenir. Smith, Milli kimliğin temel özelliklerine dair aşağıdaki listeyi şöyle sıralar (Smith, 1994, s. 31-32);

1. *Tarihî bir toprak/ülke, ya da yurt*
2. *Ortak mitler ve tarihî bellek*
3. *Ortak bir kitlesel kamu kültürü*
4. *Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler*
5. *Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi.*

Görüldüğü gibi Smith'in değindiği bu özellikler, bir topluluğun millet olabilmesi için gerekli şartlardır. Ortak bir yurt üzerinde kurulan ortak mitlerin, ortak bir tarihin, ortak bir kültürün yaşatılması kimliksel bellek mekânlarının yaşatılmasına bağlıdır. Dolayısıyla kimliksel bellek mekânlarının yitilmesiyle bireyin kendi toplumuna, kendi milletine karşı yabancılaşması ve kimlik kaybı yaşaması kaçınılmaz olacaktır (Biricik, 2016). Bireysel çözümlerin artması ise ardından doğal olarak toplumsal çözülme sürecini getirecektir.

Günümüz dünyasında gittikçe yaygınlaşan cep telefonu- internet kullanımının yüz yüze iletişimi sekteye uğrattığı artık göz ardı edilemez bir gerçektir. İletişimin azalması sonucu oluşan toplumsal ve kültürel kopmalar ve beraberinde gelen kimlik erozyonunun önüne geçilmesi adına ve özellikle de genç neslin toplumla olan bağının sağlamlaştırılması noktasında, kimliksel bellek mekânlarının oluşturulması ve korunması oldukça önem arz etmektedir.

2.3. Bellek Mekânları ve İktidar İlişkisi

İnsan toplulukları, her yerde ve her zaman kolektif bir belleğe/ kolektif bir kimliğe sahip olmuşlardır. Bu durum her ne kadar geçmişten gelen doğal anımsatıcı figürler aracılığı ile süregelse de bazı durumlarda politik eylemlerin de etkisi göz ardı edilemez. Hatta bazen bellek, suistimal kaynağı olarak politik bir koza da dönüşebilir (Traverso, 2009, s. 4-7). Toplumsal

belleğin asıl işlevi, geçmişin şimdiki zamanda inşa edilerek varlığının devam ettirilmesidir. Peki, toplumların neyi nasıl hatırlayacağına kim karar verir? Murray (2013), bu noktada toplumsal belleğin hiçbir zaman iktidar meselelerinden ayrı düşünülemeyeceğini vurgular. Şüphesiz iktidar, bellek üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Assmann, iktidar ve hatırlama arasındaki ittifakın bir geriye dönük bir de ileriye dönük olduğundan bahseder. Şöyle ki: İktidarın kökene ihtiyacı vardır ve bu sebeple daima hatırlanmak üzere kurgulanmış çeşitli eylemlerde bulunur. Bu sayede geriye doğru meşruluk kazanırken ileriye yönelttikte ebedilik kazanmış olur (Assmann, 2018, s. 78-79). Althusser, İktidarın toplum üzerinde ölümsüzlük kazanmaya çalıştığı hatırlatıcı figürleri “Devletin ideolojik aygıtları” olarak tanımlar. Ona göre siyasiler dinsel, öğretimsel, ailesel, hukukî, siyasal, sendikal, medyatik ve kültürel aygıtlar kullanarak her türlü ideolojik fikirlerini, toplum üzerinde canlı tutma çabası içindedirler (Althusser, 2002, s. 33-34). Hatta belli değer ve davranış normlarını aşılama yönelttikte kabul görmüş kurullarla yönlendirilen ve geçmişle doğal bir sürekliliği olduğu imajı verilen gelenekler icat ederler (Hobsbawm, 2006, s. 2). Örneğin: Eric Hobsbawm sanayi devriminden sonraki dönemlerde icat edilmiş gelenekleri, üçe ayırır:

- a. *Toplumsal birlik-beraberliği ya da gerçek veya yapay cemaatlere¹ grup aidiyetini oluşturan veya sembolize eden gelenekler,*
- b. *Kurumları, statü ya da otorite ilişkilerini oluşturan veya meşrulaştıran gelenekler,*
- c. *Ana amacı toplumsallaşma, inançların, değer yargılarının ve davranış teamüllerinin aşılması aktarılması olan gelenekler* (Hobsbawm, 2006, s.12).

Toplumsal belleğin siyasi aktörler ve kurumlar tarafından yayılma, hatırlanma, unutturulma susturulma gibi eylemlerle şekillendirilmesi, bellek siyaseti olarak ifade edilmektedir (Zubrzycki, Wo’zny, 2020). Confino, kimlik siyaseti olarak da adlandırdığı bellek siyasetini, güç ilişkisini sürdüren bir sosyal grubun öznel deneyimi olarak görür ve ana temanın “*kimin neyi, neden hatırlanmasını istediği*” olduğunu söyler (Confino, 1997). Burada belleği yöneten, istediği doğrultuda inşa eden siyasi elitlerle bellek tüketicileri arasındaki etkileşim önem kazanmaktadır (Verovšek, 2016). Zira istenen neticeye ulaşılması için gerek konum itibarıyla gerek konu itibarıyla bellek mekânının, hatırlama figürünün uygulanan bölge ve toplumun yapısıyla aynı frekansta olması gerekmektedir. Yani bir mekânın başarısı, toplumun duygusal tepkisiyle doğru orantılı olmalıdır. Kuşaklar arası sosyal ve kültürel farklılıkların minimuma indirgenerek sürekliliğin sağlanması, oluşan bu bağın gücüne bağlıdır. Bellek siyaseti, milliyetçilik çalışmalarıyla bağlantılıdır. Dolayısıyla sıfırdan değil de önceden var olan bir milli

¹ Benedict Anderson (1993)’in ifadesiyle “Hayali Cemaatler”

kimliğin yeniden üretimi anlamını taşımaktadır (Ranger and Ranger, 2023). Zira toplumun yabancı olduğu değerler üzerine yapılan icraatlar, karşılık bulmakta zorlanacak ve çabaların boşa çıkmasına neden olacaktır.

3. Bellek Mekânı Olarak Müzeler

Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği'nin (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/>). 4. maddesinde müzenin tanımı şu şekilde yapılmıştır: “*Kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüd, eğitim ve bedii zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden kamu yararına çalışan, sanata, ilme, sağlığa, teknolojiye ait koleksiyonları bulunan müesseselere müze adı verilir.*” Aynı yönetmeliğin 5. Maddesinde ise: “*Daimî teşhir bölümleri bulunan kütüphaneler ve arşiv merkezleri, resmi şekilde halkın ziyaretine açık bulunan tarihi anıtlar, tarihi anıtlara ait binaların kısım veya müstemilatı, tarihi, arkeolojik tabii önemi haiz mevkiler ve parklar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri teşekküller bu tarife girer.*” denilerek daha kapsayıcı bir tanımlama yapılmıştır.

24 Ağustos 2022 tarihinde Prag'da gerçekleştirilen ICOM Olağanüstü Genel Kurulu, yeni müze tanımına ilişkin teklifi % 92,41 oyla onaylamıştır. Kabulün ardından yapılan yeni ICOM müze tanımı şu şekildedir (<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines>): “*Müze, somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan ve sergileyen, kâr amacı gütmeyen, toplumun hizmetinde olan kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Etik, profesyonel ve toplumların katılımıyla faaliyet gösterir ve iletişim kurarlar; eğitim, eğlence, düşünme ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunarlar.*”

Tanımdan da anlaşılacağı gibi müzelerin yorumlama özelliği ile geçmişi gelecekte inşa etme ve sürdürülebilirlik özelliği ile de gelecek nesillere taşıma işlevlerine sahiptir. Black (2011), müzelerin koleksiyonlarını koruyarak kalıcı bir bellek deposu olduklarını ve nesnelere sergileme ve yorumlama yöntemleriyle de ziyaretçilerine aktarmak üzere yeni anlamlar oluşturduklarını söyler. Müzeler, tarihsel bilincin incelenmesi için çapa görevi gören, kişisel beklentiler ile kurumsal ve akademik beklentilerin etkileşime girdiği, kolektif ve bireysel anlamların üretildiği çok yönlü bir sürecin işlediği sosyal ve kültürel kurumlardır (Crane,1997). Zamanı mekâna dönüştürerek diğer bir ifadeyle soyut olanı somutlaştırarak geçmişe, bugüne ve geleceğe aracılık eden müzeler, özel bir statüye sahip olan birer bellek mekânı işlevi görürler (Murray, 2013). Bilginin geniş kitlelere aktarılmasına adanmış kurumlar olarak (Mandelli, 2019) müzeler, geçmişin yansıdığı birer ayna olmanın yansısı bireylerin, toplumların, milletlerin kimliklerinin korunduğu, sergilendiği, geliştirildiği ve yeniden inşa edildiği

mekânlardır (Sodaro, 2013). Bu kapsamda özellikle tarih müzeleri, bir ulusun doğuşuna şahitlik yaparak milli birlik ve beraberliğin sağlanmasını, aidiyet duygularının yeşermesi adına önemli bir konuma sahiptirler.

4. Bellek Mekânı olarak Etimesgut Belediyesi Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın İncelenmesi

4.1. Etimesgut Belediyesinin Kuruluşu

Ankara'nın merkez ilçelerinden biri olan Etimesgut, günümüze kadar birçok isim değişikliğine uğramıştır. Hititler döneminde "Amaksis", Osmanlılar döneminde "Akmasus" isimlerini almıştır. İlçe, Bağlıca köyünde zaviyesi bulunan Ahi Mesud'dan dolayı da bir zaman "Ahi Mesud" olarak anılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Ahimesud Örnek Köyü" projesiyle 1 Haziran 1928'de nahiye olmuş ardından 1930 yılında ismi Etimesut olarak tekrar değiştirilmiştir. Bir müddet bu ismi taşıyan ilçeye 1937'de günümüzde de geçerli olan "Etimesgut" ismi verilmiştir (Tarihte Etimesgut -1-, 2018, ss. 40-41). Etimesgut, 20 Mayıs 1990 gün ve 20523 sayılı Resmî Gazetede de yayınlanan 3644 sayılı kanunla ilçe statüsü kazanmıştır. 19 Ağustos 1990 tarihinde yapılan belediye başkanlığı seçimleriyle de Etimesgut belediyesi kurulmuştur (<http://www.ankara.gov.tr/etimesgut>). 1990 seçimleri sonucunda Ramazan Tosun, Etimesgut'un ilk belediye başkanı olarak göreve başlamıştır. Ardından yapılan 1994 Mahalli İdareler Seçimlerinde Yalçın Beyaz, belediye başkanlığına gelmiştir. 29 Mart 1999 Mahalli İdareler Seçimlerine gelindiğinde aday olan Enver Demirel, seçimleri kazanarak Etimesgut'un üçüncü belediye başkanı olarak görevini devralmıştır. 29 Mart 2004 tarihindeki seçimler de ise Serhat Kemal Yılmaz, başkanlık koltuğuna oturmuştur. 2009 Mahalli İdareler Seçimlerinde tekrar aday olan Enver Demirel, başkanlık görevini tekrar devralarak ara vermeden 31 Mart 2024 tarihinde yapılan yerel seçimlere dek başkanlık görevini devam ettirmiştir. 31 Mart 2024 seçimleri sonucunda ise Etimesgut Belediye Başkanlığı görevine CHP'nin adayı olan Erdal Beşikçioğlu gelmiştir.

4.2. Bulgular

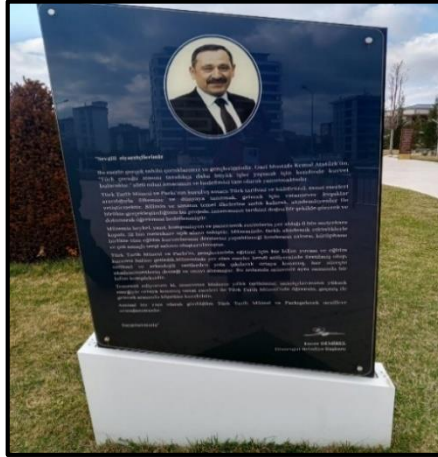
Ankara'nın Etimesgut İlçesi Bağlıca Mahallesi'nde yer alan Türk Tarih Müzesi ve Parkı, 29 Ağustos 2021 tarihinde ziyarete açılmıştır. 54 bin metrekare açık ve 6 bin metrekare kapalı olmak üzere toplamda 60 bin metrekare alan üzerine inşa edilmiştir. Müzenin projelendirilmesi ve hayata geçirilmesi, dönemin Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'e aittir. Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın yapım aşamasında heykel ve seramik sanatçıların yanı sıra, birçok akademisyen ve araştırmacı görev almıştır. Müze girişinde Başkan Enver Demirel'in konuşma metninin bulunduğu panoda projenin yapılaş amacı şu şekilde belirtilmektedir (Fotoğraf- 1);

“Sevgili ziyaretçilerimiz; bu eserin gerçek sahibi çocuklarımız ve gençlerimizdir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün “Türk Çocuğu atasını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendin de kuvvet bulacaktır” (Fotoğraf- 2) sözü nihai amacımızı ve hedefimizi tam olarak yansıtmaktadır. Türk Tarih Müzesi ve parkının kuruluş amacı: Türk tarihini ve kültürünü sanat eserleri aracılığıyla ülkemize ve dünyaya tanıtmak, gelecek için Vatansöver kuşaklar yetiştirmektir. Bilimin ve sanatın temel ilkelerine Sadık kalarak, akademisyenler ile birlikte gerçekleştirdiğimiz bu projede, insanımızın tarihini doğru bir şekilde görerek ve dokunarak öğrenmesi hedeflenmiştir.”

“Temenni ediyorum ki, insanımız binlerce yıllık tarihimizi, sanatçılarımızın yüksek emeğiyle ortaya konmuş sanat eserleri ile Türk Tarih Müzesinde öğrensin, geçmiş ile gelecek arasında köprüler kurabilsin. Anıtsal bir yapı olarak gördüğüm Türk Tarih Müzesi ve Parkı, gelecek nesillere armağanımızdır. Saygılarımızla”

Başkanın mesajından da anlaşılacağı üzere müzenin temel hedefi: Türk tarihinin ve kültürünün kaynağından öğrenilmesine ve Türk milli değerlerinin yaşatılarak kuşaklar boyunca aktarılmasına aracılık etmek olarak belirlenmiştir. Metin içerisinde geçen Mustafa Kemal Atatürk'e ait olan “Türk Çocuğu atasını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendin de kuvvet bulacaktır” sözü, müze kapalı alan giriş duvarında yer almaktadır (Fotoğraf- 2).

Fotoğraf -1: Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'in Mesajı

Fotoğraf- 2: Müze kapalı alan giriş duvarı

Türk Tarih Müzesi ve Parkı bünyesinde: 216 heykel, 7 kompozisyon, 8 Türk yazıtı replikası, 4 dev panoramik resim, 3 Frig kabartması/ortostatı, ziyaretçilere gerek bireysel gerek grup halinde çalışma imkânı sunan 40.000 kitap kapasiteli bir kütüphane, 650 kişilik konferans/tiyatro salonu, 1500 kişilik amfi tiyatro, çok amaçlı sergi ve eğitim salonu, kafeterya, hediyelik eşya reyonu, 3 otağdan oluşan Türk obası, Ankara Mimarisi Panosu ve Ankara Arkeolojisi Panosu yer almaktadır.

Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın dizaynında kronolojik sıraya özen gösterilerek heykeller, dönem ve temalarına göre yerleştirilmiştir. Bu sayede ziyaretçilerin olaylar arası bağlantıları kurarak tarihsel süreci kavramaları sağlanmaya çalışılmıştır. Koleksiyon, İskit/Saka döneminden başlayarak, günümüz Türk Cumhuriyetlerine dek uzanan Türk kültür ve sanatını, Türk tarihine yön veren olay ve kişileri kapsayan geniş bir yelpazeye sahiptir. Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nda Etimesgut ilçesi için de bir köşe ayrılarak Etimesgut sınırları içerisinde keşfedilen Roma dönemi eserleri koleksiyona dahil edilmiştir. Koleksiyonda yer alan tüm eserlere bilgilendirme panoları ve karekodlar eklenerek ziyaretçilerin eserler hakkında yazılı ve sesli olarak bilgi edinmelerine olanak sağlanmıştır. Müzenin tasarımının özel gereksinimi olan bireylere yönelik planlanarak tüm ziyaretçilere eşit imkânlar sunulduğu görülmektedir.. Müzenin kapalı alan kısmında sergilenen 4'ü panoramik olmak üzere 17 tablo, ressamlar Yaşar Zeynalov ve Oksana Legka tarafından yapılmıştır (Fotoğraf- 3,4).

Fotoğraf- 3,4: Türk Tarih Müzesi ve Parkı Panoramik Resim ve Tablo Örnekleri

*Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın gezi güzergahı ve planı aşağıdaki gibidir (Tablo-1, Şekil- 1):
Tablo- 1: Türk Tarih Müzesi ve Parkı Gezi Güzergahı*

TÜRK TARİH MÜZESİ VE PARKI GEZİ GÜZERGÂHI		
GİRİŞ	MÜZE SAĞ GEZİ GÜZERGÂHI	MÜZE ORTA KISIM

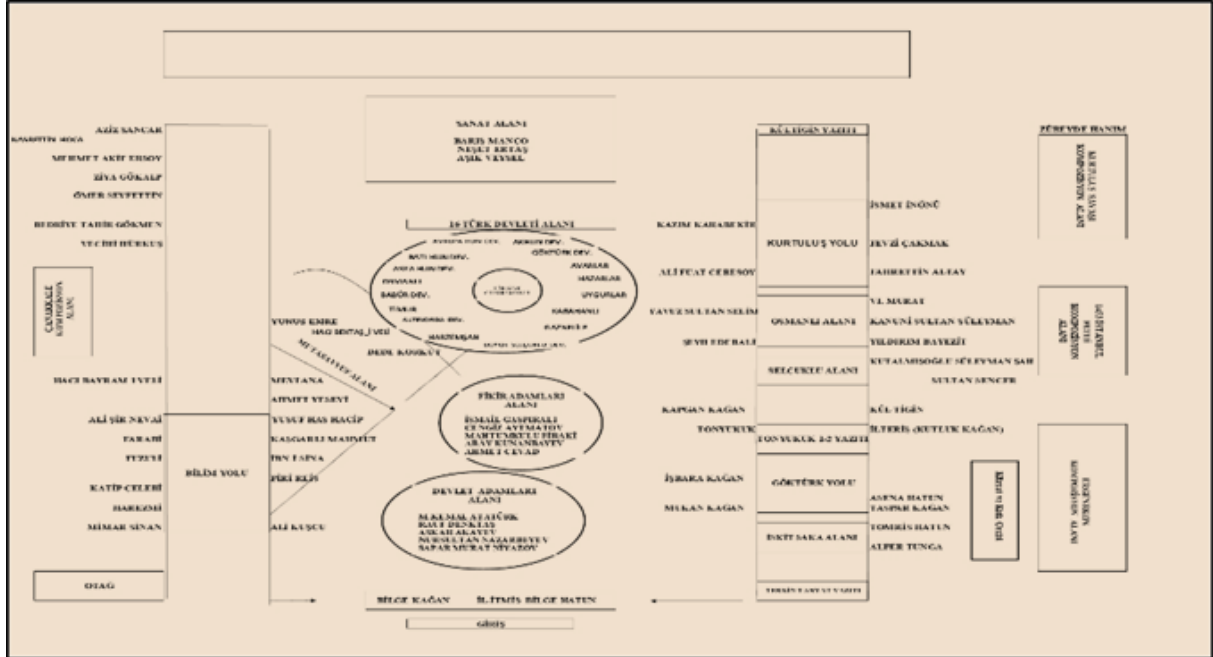
Bilge Kağan İl İtmiş Bilge Hatun	Terkin/Taryat Yazıtı Alper Tunga Tomris Hatun Mukan Kağan Taspar Kağan İşara Kağan Asena Hatun Kürşat ve 40 Çerisi İstemi Yabgu Ergenekon Destanı Kompozisyonu Bozkurt Demirci Adam Tonyukuk Yazıtları Kutluk (İlteriş) Kağan Bilge Tonyukuk Kapgan Kağan Kültigin Şine Usu Yazıtları Sultan Sencer Kutalmışoğlu Süleyman Şah Şeyh Edebali Fetih 1453 Kompozisyonu Fatih Sultan Mehmet Akşemseddin Yıldırım Bayezid Yavuz Sultan Selim Kanuni Sultan Süleyman IV. Murad Kurtuluş Savaşı Kompozisyonu Mustafa Kemal Atatürk Zübeyde Hanım Fahrettin Altay Fevzi Çakmak	Millî Mücadele Atlıları Mustafa Kemal Atatürk Göktürk Okçuları
-------------------------------------	---	--

MÜZE İÇ ALAN	MÜZE SOL GEZİ GÜZERGÂHI	MÜZE ORTA ALANI
Ergenekon Destanı Diorama Malazgirt 1071 Diorama 1453 Fetih Diorama Sakarya Meydan Muharebesi Diorama Türk Dil Panosu Dolodoy Yazıtları	Ali Fuat Cebesoy Kazım Karabekir İsmet İnönü Kültigin Yazıtı Prof. Dr. Aziz Sancar Nasreddin Hoca Mehmet Akif Ersoy Ziya Gökalp Ömer Seyfettin Bedriye Tahir Gökmen Vecihi Hürkuş Çanakkale Kompozisyonu Hacı Bayram-ı Veli Ali Şir Nevai Mevlâna Farabi Hoca Ahmet Yesevi Fuzuli Yusuf Has Hacip Kâtip Celebi Kaşgarlı Mahmud Harezmi İbni Sina Mimar Sinan Ali Kuşçu Yunus Emre Hacı Bektaş-ı Veli Dede Korkut	Günümüz Türk Cumhuriyetleri ve Kurucuları Cusup Abdrahmanov Saparmurat Türkmenbaşı Rauf Raif Denктаş Mustafa Kemal Atatürk İslam Kerimov Mehmet Emin Resulzade Nursultan Nazarbayev Türk Fikir Adamları Yusuf Akçura Süleyman Çolpan Abay Kunanbayev Cengiz Aytmatov Mahtumkulu Firaki İsmail Gaspıralı Ahmed Cevad Türkiye Cumhuriyeti Kurucusu Atatürk ve 16 Türk Devleti Kurucusu Metehan Ciçi Yabgu Atilla Akhun Kağanı Bumin Kağan Bayan Kağan Hazar Kağanı Kutluk Bilge Kül Kağan

		Bilge Kül Kadir Han Alp Tigin Selçuk Bey Anuş Tigin Batu Han Timur Babür Şah Osman Bey Mustafa Kemal Atatürk Türk Ozanlar ve Sanatçılar Aşık Veysel Neşet Ertaş Barış Manço 3 Adet Otağ
--	--	--

Şekil- 1: Türk Tarih Müzesi ve Parkı Planı

Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nda ziyaretçileri ilk olarak Bilge Kağan ve eşi İl İtmiş Bilge Hatun'un heykelleri karşılamaktadır. Girişteki bu kompozisyon ile Türklerin çağlar boyunca

kadına verdikleri öneme, kadın erkek eşitliğine, kadınların da devlet yönetiminde erkekler kadar söz sahibi olduklarına dikkat çekilmek istenmiştir (Fotoğraf- 5). Müzede ayrıca Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın, ilk Türk pilot olan Bedriye Tahir Gökmen'in, Tomris Hatun, Asena Hatun gibi Türk tarihine imza atmış kadınların heykelleri yer almaktadır (Fotoğraf- 6).

Fotoğraf- 5: Bilge Kağan ve Eşi İl İtmiş Bilge Hatun

Fotoğraf- 6: Kadın Heykeller

Müze kapalı alan girişinde Cumhuriyetimizin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün heykeli ziyaretçileri karşılamaktadır (Fotoğraf- 7). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Kurucusu Atatürk ve 16 Türk Devleti kurucuları ve günümüz Türk Devletleri kurucuları müze orta alanına da konumlandırılmışlardır (Fotoğraf- 8).

Fotoğraf- 7: Mustafa Kemal Atatürk heykeli

Fotoğraf- 8: 16 Türk Devleti Kurucuları ve günümüz Türk Devletleri Kurucuları

Kürşat ve 40 Çerisi, Ergenekon Destanı, 1453 İstanbul'un Fethi, Millî Mücadele Koşan Atlıları, Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Göktürk Okçuları kompozisyonları (Fotoğraf- 9), Selçuklu sultanları, Osmanlı padişahları, Kurtuluş Savaşı komutanları, Türk düşünürleri, Türk mutasavvıflar, Türk Cumhuriyetlerini temsil eden fikir adamları, Cumhuriyet dönemi bilim

insanları, Türk müziğinin ölümsüz isimlerinden bozkırın tezenesi Neşet Ertaş, halk ozanı Aşık Veysel ve Anadolu Rock türünün kurucularından olan Barış Manço heykeli (Fotoğraf- 10) yer almaktadır. Ayrıca Türk şair, yazar ve sanatçıların yanı sıra 8 Türk yazıtı replikası (Fotoğraf- 11) ve 3 otağdan oluşan Türk obası (Fotoğraf- 12), müzenin çeşitli bölümlerinde sergilenmektedirler. Heykellerin tarihsel akış içerisinde dizayn edildiği müzede en güncel isim 2015 Nobel ödüllü Türk bilim insanı Aziz Sancar'dır (Fotoğraf- 13).

Fotoğraf- 9: Kompozisyonlardan örnekler

Fotoğraf- 10: Neşet Ertaş, Aşık Veysel, Barış Manço

Fotoğraf- 11: Türk yazıtı replikalarından örnekler

Fotoğraf- 12: Türk otağı iç ve dış mekân

Fotoğraf- 13: Mimar Sinan, Mehmet Akif Ersoy, Ömer Seyfettin, Aziz Sancar

Etimesgut Belediyesi Türk Tarih Müzesi ve Park'ında sergilenen heykeller, dönemsel olarak tablo- 2'de yer almaktadır (Müze yönetimi ve <https://turktarihmuzesiveparki.com>).

Tablo- 2: Etimesgut Belediyesi Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nda Sergilenen Heykeller

ETİMESGUT BELEDİYESİ TÜRK TARİH MÜZESİ VE PARKI'NDA SERGİLENEN HEYKELLER	
MÜZE GİRİŞİ Bilge Kağan İl İtmiş Bilge Hatun	İSKİT/SAKA Alp Er Tunga Tomris Hatun
I.GÖKTÜRK KAĞANLIĞI Mukan Kağan Taspar Kağan İşbara Kağan Asena Hatun	II.GÖKTÜRK KAĞANLIĞI Kutluk Kağan Tonyukuk Kül Tigin Kapgan Kağan Bilge Kağan İl İtmiş Bilge Hatun
ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ Kutalmışoğlu Süleyman Şah	BÜYÜK SELÇUKLU İMPARATORLUĞU Sultan Sencer Alparslan
OSMANLI İMPRATORLUĞU Yıldırım Bayezid Yavuz Sultan Selim Fatih Sultan Mehmet Kanuni Sultan Süleyman IV. Murad	KURTULUŞ SAVAŞI KOMUTANLARI Fahrettin Altay Fevzi Çakmak Kazım Karabekir Ali Fuat Cebesoy İsmet İnönü
TÜRKİYE CUMHURİYETİ KURUCUSU ATATÜRK VE 16 TÜRK DEVLETİ KURUCULARI Mete Han Çiçi Yabgu Atilla Akhun Kağanı Bumin Kağan Bayan Kağan Hazar Kağanı	TÜRKİYE CUMHURİYETİ ÖNEMLİ İSİMLERİ Prof. Dr. Aziz Sancar Mehmet Akif Ersoy Ömer Seyfettin Ziya Gökalp Bedriye Tahir Gökmen Vecihi Hürkuş

Kutluk Bilge Kül Kağan Bilge Kül Kadir Han Alp Tigin Selçuk Bey Anuş Tigin Batu Han Timur Babür Şah Osman Bey Mustafa Kemal Atatürk	
SANATÇILAR-OZANLAR Aşık Veysel Neşet Ertaş Barış Manço	MUTASAVVIFLAR, BİLİM İNSANLARI, DÜŞÜNÜRLER Dede Korkut Hacı Bektaş-I Veli Yunus Emre Hacı Bayram-I Veli Ali Şir Nevai Hoca Ahmet Yesevi Farabi Fuzuli Yusuf Has Hacip Kaşgarlı Mahmut Kâtip Çelebi İbni Sina Harezmi Piri Reis Mimar Sinan Ali Kuşçu
TÜRK CUMHURİYETLERİ FİKİR ADAMLARI İsmail Gaspiralı Süleyman Çolpan Abay Kunanbayev	GÜNÜMÜZ TÜRK CUMHURİYETLERİ KURUCULARI Cusup (Yusup) Abdrahmanov Saparmurat Türkmenbaşı Rauf Raif Denктаş

Mahtumkulu Firaki Cengiz Aytmatov Ahmet Cevat	Mustafa Kemal Atatürk İslam Kerimov Mehmet Emin Resulzade Nursultan Nazarbayev
ATATÜRK HEYKELLERİNİN KONUMLARI Müze Orta Alan Girişi Müze İç Alan Kurtuluş Savaşı Kompozisyonu 16 Türk Devleti Alanı Günümüz Türk Cumhuriyetleri Alanı	ZÜBEYDE HANIM NASREDDİN HOCA

Etimesgut Belediyesi Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nda sergilenen kompozisyonlar- replikalar- diatomalar- panolar ve mimari, tablo 3'te yer almaktadır (Müze yönetimi ve <https://turktarihmuzeveparki.com>).

Tablo- 3: Etimesgut Belediyesi Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nda Sergilenen Kompozisyonlar- Replikalar- Diatomalar- Panolar ve Mimari

ETİMESGUT BELEDİYESİ TÜRK TARİH MÜZESİ VE PARKI'NDA SERGİLENEN KOMPOZİSYONLAR- REPLİKALAR- DİAROMALAR- PANOLAR VE MİMARİ	
KOMPOZİSYONLAR Kürşat ve 40 Çerisi Ergenekon Destanı 1453 İstanbul'un Fethi Millî Mücadele Koşan Atlıları Çanakkale Savaşı Kurtuluş Savaşı Göktürk Okçuları	ANIT REPLİKALARI Göktürk dönemine ait; Kül Tigin yazıtı Tonyukuk yazıtı replikaları 1-2 Uygur dönemine ait; Terkin Teryat yazıtı Şine Usu yazıtı 1-2 Dolodoy yazıtı replikaları 1-2
DİAROMALAR Ergenekon Destanı 1071 Malazgirt Savaşı 1453 İstanbul'un Fethi Sakarya Meydan Muharebesi	TÜRK DİL PANOSU Kaya Resimleri Tamgalar Alfabeler Yazıtlar

	Kitaplar Türk Dil Haritası
TÜRK TARİH PANOSU Targıtay- İskitlerin Atası Bozkır Yaşamı Tomris Hatun Hun Şehri İvolga Teoman & Hun Ordusu Balamir & Kavimler Göçü Kubrat Han & Oğulları Bilge Kağan Külliyesi Türk Yazıtları Karız Kanalları Melikşah & Selçuklu Mimarisi Çaka Bey & Donanması Uluğ Bey & Rasathanesi Piri Reis & Haritası Hezarfen Ahmet Çelebi İbrahim Müteferrika & İlk Türk Matbaası Atatürk ve Modern Türkiye	TARİHTE ETİMESGUT PANOSU Frigya Aslanı Kabartması Boğa Kabartması Grifon Kabartması
ANKARA ARKEOLOJİSİ PANOSU Çayyolu Höyük Gavurkale Gordion Antik Kenti & Midas Tümülüsü Galat Mezarı Augustus Tapınağı	ANKARA MİMARİSİ Anıtkabir Ankara Kalesi & Evleri I. TBMM Cenabi Ahmet Paşa Camii

Yetkililerden edinilen bilgilere göre müzede ayrıca bilimsel, kültürel ve sanatsal aktiviteler ve atölye çalışmaları da düzenlenmektedir. Farklı yaş gruplarına göre düzenlenen atölyelerde Cumhuriyet dönemi bilim insanları, Türk şair, yazar, sanatçıları, geleneksel Türk gölge oyunu ve aktörleri konu edilerek heykel, tasvir yapımı vb. sanat dalları aracılığı ile yaşatılmaları ve genç kuşaklara tanıtılmaları amaçlanmaktadır. Dolayısıyla Türk kültür ve sanatının, müzede yapılan etkinlik ve atölye çalışmalarına da taşındığı görülmektedir.

Sonuç

Bellek mekânları, geçmişe ait yaşantıları, olayları, kişileri gelenekleri, savaşları, zaferleri, yenilgileri, trajik olayları, mutlukları vb. zamanın ötesinde kalmış öğeleri bugüne ve geleceğe taşıyan, yeniden inşa eden hatırlatıcı figürlerdir. Anılar, geçmişteki faaliyetler, bellek mekânlarında somutlaşarak belleklerde yeniden hayat bulurlar. Bellek mekânları toplumların, milletlerin belleklerinin tazelenmesinde, kimliklerinin, aidiyet duygularının oluşmasında, kökenlerinin ortaya çıkarılmasında kilit bir rol oynamaktadır. Özellikle toplumların- milletlerin varlık kazanmasında etken olan ulusal anlatıların- olayların- savaşların- kişilerin anıtlarla, resimlerle, kısa filmlerle, ses efektleriyle dramatize edildiği- sergilendiği tarih müzeleri, bireyleri ve toplumları kendi geçmişlerini araştırma, öğrenme, kimliklerini pekiştirme, inşa etme, tarihini daha geniş bir perspektiften idrak etme noktasında çok önemli bir bellek mekânı görevi görmektedirler. Bu müzeler sayesinde kaybolmayla karşı karşıya kalan geçmişin izleri, bazen bir rölyefte, bazen bir bronzda bazen bir taşta, bazen bir tuvalde anıtlaşarak ebedilik kazanırlar.

Bilindiği üzere yerel yönetimler ihtiyaçları, problemleri, toplumsal kırılmaları yakından tespit edebilme ve çözüm üretme yönünden merkezi yönetimlere göre daha avantajlı durumdadırlar. Özellikle halkla birebir iletişim ve etkileşim avantajına sahip olan ilçe belediyelerine toplumun milli birlik ve beraberliğinin sağlanmasında, gelenek-göreneklerinin, kültürünün, tarihinin, inançsal değerlerinin yaşatılarak kuşaktan kuşağa aktarılmasında, kültürel mirasın korunmasında önemli görevler düşmektedir. Genel belediyeçilik hizmetleri dışında yaptıkları sosyal, kültürel, akademik vb. aktivitelerle bir yandan bu görevlerini yerine getiren belediyeler diğer yandan da halkın sevgisini, güvenini kazanarak geleceklerini teminat altına almaya çalışmaktadırlar. Geçmişe ait değerlerin yaşatılmasıyla toplumsal belleğin inşasını, kimlik ve aidiyet duygularının pekişmesini-yeşermesini baz alan bu aktiviteler yaygın olarak festivaller, kutlamalar, törenler gibi etkinliklerle yapılırken mimari yapılar, ibadethaneler, müzeler gibi somut boyuta da taşınabilmektedirler. Bu anlamda çalışmanın örneğini oluşturan Etimesgut Belediyesi tarafından hayata geçirilen Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nda bulunan koleksiyonlarda Türk Milleti'nin kökenlerine dek inildiği, verilen mücadeleler, zaferler ve fedakarlıklar yansıtılarak birlik, beraberlik, vefa, minnet duygularının yaşatılmaya çalışıldığı ve tasarlanan olay örgüsüyle kuşaklar arası tarihsel, kültürel, duygusal bağlar kurularak ortak bir kimlik vurgusunun amaçlandığı görülmüştür. Yapılan inceleme neticesinde Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın İskit/ Saka döneminden günümüze kadar Türk tarihinin önemli dönüm noktalarını, Türk devletlerinin ve günümüz Türk Cumhuriyetlerinin kurucularını, devlet

adamlarını, düşünürlerini, edebiyatçıları, şairlerini, sanatçıları, mutasavvıflarını, tarihçilerini, bilim adamlarını; heykel, rölyef, anıt, resim gibi çeşitli sanat dalları aracılığıyla yaşatarak gelecek nesillere aktarılmasına, toplumsal belleğin oluşmasına ve yeniden inşa edilmesine katkı sağlayan önemli bir bellek ve kimlik mekânı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca koleksiyonların dizaynında tarihsel kronolojiye, dönemsel ve tematik yerleştirmeye önem verilerek bilginin doğru bir şekilde aktarılmaya çalışıldığı, kütüphane imkânı ve ziyaretçilere sunulan çeşitli bilimsel-sanatsal-kültürel etkinlikler ve atölye çalışmalarıyla da projenin aynı zaman da bir eğitim ve kültür mekânı olarak hayata geçirildiği görülmektedir. Ayrıca etkinlik ve atölye çalışmalarının bir kısmında Türk kültür ve sanatına yer verilerek yapılan aktivitelerinde birer bellek mekânı olarak tasarlandığı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (Çev. Y. Alp, M. Özışık). İletişim Yayınları.
- Azaryahu, M. (1997). German Reunification And The Politics of Street Names: The Case of East Berlin, *Political Geography*, 16 (6), 479-493.
- Assmann J., Czaplicka, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity New German Critique, No. 65, *Cultural History/Cultural Studies*, Duke University Press, 125-133.
- Assmann, J. (2018). *Kültürel Bellek* (Çev. A. Tekin). Ayrıntı Yayınları.
- Bergson, H. (2015). *Madde ve Bellek*. Dost Kitabevi.
- Bergson, H. (2020). *Metafiziğe Giriş* (Çev. A. Altınörs). Pinhan Yayıncılık.
- Biricik, İ. (2016). Çanakkale Mahşeri ve Sarıkamış/Beyaz Hüzün Romanlarında Türklerin Kimliksel Bellek Mekânları. *Türkiyat Mecmuası*, 26/2, 95-111.
- Black, G. (2011). Museums, Memory and History. *Cultural and Social History* 8 (3), 415-427.
- Bostancı, N. (1999). *Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik*. Doğan Kitapçılık.
- Confino, A. (1997). Collective Memory and Cultural History: Problems of Method. *The American Historical Review*, Oxford University Press, 102 (5), 1386-1403.
- Connerton, P. (2014). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (Çev. A. Şenel). Ayrıntı yayınları.
- Connerton, P. (2018). *Modernite Nasıl Unutturur* (Çev. K. Kelebekoğlu). Sel Yayıncılık.
- Crane, S. A. (1997). Memory, distortion, and history in the museum. *History and theory*, 36(4), 44-63.

- Etimesgut Belediyesi, (2018). *Günümüzde Etimesgut*, M. Murat (Ed), Etimesgut Belediyesi Yayınları.
- Etimesgut Belediyesi, (2018). *Tarihte Etimesgut*, M. Murat (Ed), *Etimesgut Belediyesi Yayınları*.
- Gongaware, T.B. (2010). Collective Memory Anchors: Collective Identity and Continuity in Social Movements, *Sociological Focus*, Published by: Taylor & Francis, Ltd. 43 (3), 214-239.
- Gongaware, T. B. (2010). Collective memory anchors: Collective identity and continuity in social movements. *Sociological Focus*, 43 (3), 214-239.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi* (Çev. B. Uçar). Heretik yayınları.
- Halbwachs, M. (2018). *Kolektif Bellek* (Çev. Z. Karagöz). Pinhan yayıncılık.
- Hobsbawm E. (2006). Gelenekleri İcat Etmek (Çev. M. M. Şahin, E. Hobsbawm, T. Ranger (Ed). *Gelenğin İcadı* (Birinci Baskı, s. 1-19) İçinde, AGORA Kitaplığı.
- ICOM, <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*, (Çev. I. Ergüden). Sel Yayıncılık.
- Mandelli, E. (2019). Cinema, Museums, Memory and Education, The Museum as a Cinematic Space: The Display of Moving Images in Exhibitions. *Edinburgh University Press*, 17-26.
- Murray, M. J. (2013). The Power of Collective Memory, Commemorating and Forgetting: Challenges for the New South Africa. *University of Minnesota Press*, 11-28.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*, Dost Kitabevi.
- Olick, J. K. (2014). Kolektif Bellek: İki Farklı Kültür (M. Güneşdoğan). *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 175-211.
- Olick, J. F. (2008). From Collective Memory To The Sociology of Mnemonic Practices and Products, In A. Erll, A. Nünning, (Ed), *Cultural Memory Studies An International and Interdisciplinary Handbook* (pp. 151- 161), Cultural Memory Studies.
- Olick, J. K., Vinitzky-Sereoussi, V., Levy, D. (2011). Introduction, In J. K. Olick, V.Vinitzky-Sereoussi, D. Levy (Ed). *The Collective Memory Reader* (pp. 3-49), Oxford University Press.
- Ranger, J., Ranger, W. (2023). Towards a Resonant Theory of Memory Politics. *Memory Studies*, 16 (2), 451-464.
- Russell, N. (2006). Collective Memory before and after Halbwachs. *The French Review*, 79 (4), 792-804.

Schacter, D. L. (2010). *Belleğin İzinde, Beyin, Zihin ve Geçmiş* (Çev. E. Özgül). Yapı Kredi Yayınları.

Schrag, S. (2016). Memory, *Digital Keywords: A Vocabulary of Information Society and Culture*. In B. Peters (Ed), (pp. 206-216), *Princeton University Press*.

Smith, A.D. (1994). *Millî Kimlik* (Çev. B. S. Şener) İletişim Yayınları.

Sodaro, A. (2013). Memory, History, and Nostalgia in Berlin's Jewish Museum. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 26 (1), 77-91.

Traverso, E. (2009). *Geçmiş Kullanma Kılavuzu, Tarih, Bellek, Siyaset* (Çev. I. Ergüden). Versus Kitap.

Verovšek, P. J. (2016). Collective Memory, Politics, and The Influence of The Past: The Politics of Memory As A Research Paradigm. *Politics, Groups, And Identities*, 4 (3), 529–543.

Wetzell, D. J. (2020). Maurice Halbwachs -Collectives Memory and Forgetting. *Social and Collective Memory*, 1-18.

Yıldız, S. (2007). Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği. *Millî Folklor*, 19 (74), 9-16.

Zubrzycki, G., & Woźny, A. (2020). The comparative politics of collective memory. *Annual Review of Sociology*, 46, 175-194.

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR->

<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines>

<http://www.ankara.gov.tr/etimesgut->

<https://turktarihmuzevesiveparki.comhttps://turktarihmuzevesiveparki.com>